

DEVELOPMENT OF RURAL REGION'S

VIDÉKI RÉGIÓK FEJLESZTÉSE

Ph.D. Somogyi Sándor, Emeritus Professor

Nyugalmazott egyetemi tanár

Szervezés és vezetési tanácsadó

Szabadka

Lifka Sándor 29.

Tel. +381 24 542 265

E-mail: bio-nat-yu@tippnet.rs.

DEVELOPMENT OF RURAL REGION'S

VIDÉKI RÉGIÓK FEJLESZTÉSE

Keywords: Development, North Vojvodina, human capital, social network, govern, cluster

Abstract:

Resources, including human resources in most rural regions are limited. Residents leave these regions and move to the cities and onto communities along the main transportation lines. Internal migration like this is expressed in Serbia too. The situation in Subotica is very interesting in regard to these processes.

We defined human and social capital, as **collective property which allows us to reach higher level of productivity and effectivity, but at the same time it also represents individual property enabling the fulfillment of individual and collective goals.** This is significant for the interconnections that exist between social networks and social capital. Converting social capital into a resource is possible only through social networks.

The period of increased interdependence is already on the way. It must be clear for all of us, that the subsistence of human beings depends on cooperation. We can't afford to compete in eradicating each other.

In place of operating by the Mandeville paradox: Private Vices, Public Benefits, we must accept the Pareto condition: the prosperity of a person, organization or region will help the prosperity of society, provided that it has no negative effects on the wellbeing of others.

The Lipcsei Charta on sustainable European cities deserves extraordinary attention, because of the undefined position of Subotica and other towns of our region. It seems that under the current lack of cooperation we live the „tragedy of common meadow“.

In the interest of a quicker decentralized economic development the government should support developing regional networks and similar initiatives as the main path towards developing clusters. Clusters have the potential to increase the competitiveness of a region. The central government's tendency to favor certain regions and to centralize power leads to significant problems in regard to these issues.

Kulcsszavak: Fejlesztés, Észak Vajdaság, humán tőke, közösségi háló, irányítás, klaszter

Kivonat

A legtöbb vidéki térségben az erőforrások – ide értve az emberi erőforrásokat is – korlátozottak. A lakosság elhagyja e területeket és elvándorolnak a nagyobb városok, vagy legalább is a fő forgalmi útvonalak mellé. Ezek a belső migrációs folyamatok kifejezettek Szerbiában is. Szabadka és környéke helyzete is érdekes ezekben a viszonylatokban.

A **humán tőke és a szociális tőke fogalmának megértéséhez megfogalmazódott, hogy a szociális tőke olyan közjószág, amely a hatékonyság és termelékenység magasabb szintjének elérését segíti elő, de ugyanakkor olyan magánjószág, amellyel egyéni és csoportos célok érhetők el.** Ez azért fontos, mert a közösségek hálózati struktúrájának és a

szociális tőkének a viszonya abban jelenik meg, hogy a szociális tőke a kapcsolatok rendszerén – a közösségi hálón keresztül válik erőforrássá.

A kölcsönös függőség korszaka megkezdődött. Legyünk tudatában, hogy az emberiség fennmaradásának záloga az együttműködés megvalósítása, ha nem az egymás ellehetetlenítésében versenyzünk.

A Mandeville paradox: “A közjó a magánbűnök szülötte” szerinti viselkedés helyett eleget kell tenni annak a Pareto feltételnek, amely szerint: egy személy, vállalat, vagy régió jólétének javulása csak akkor járul hozzá a társadalmi jólét növekedéséhez, ha az nem jár mások jólétének csökkenésével.

Külön figyelmet érdemel a Lipcsei Charta, mert sokat mondó a mi mindennapjaink számára is. Nem lehet tudni kinek felel meg Szabadka és a kisebb városaink szerepének definiálatlansága. Sokszor úgy tűnik, hogy az összefogás hiányában, szűkebb hazánkban mi is a „közös legelő” tragédiáját éljük át.

A gyorsabb decentralizált gazdasági növekedés érdekében az államnak támogatni kellene a regionális hálózatok fejlődését, az ilyen jellegű kezdeményezéseket, mert ez a legfontosabb útja a klaszterek kialakulásának. A klaszterekkel azért foglalkozunk, mert azok a régió, vidék versenyképességét is növelhetik. Ezen a szinten is problémákkal küszködünk, mert a központi hatalmi viszonyok torzulásai egyes régiók preferálását okozzák, valamint a központosítás és központi beavatkozások korlátozó hatása miatt.

1. Bevezető

A legtöbb vidéki térségben az erőforrások – ide értve az emberi erőforrásokat is – korlátozottak. A lakosság elhagyja e területeket és elvándorolnak a nagyobb városok, vagy legalább is a fő forgalmi ütőerek mellé.

Ezek a belső migrációs folyamatok kifejezettek Szerbiában is. Megjelentek a jogos félelmek, hogy a Belgrádtól délre vezető autópálya környékének vonzása kiüriti a távolabbi területeket, de Bánátban is vannak már ilyen jelenségek Novkovic (2008) szerint.

Szabadka és környéke is érdekes helyzetben van, mert egyik oldalról a lakosság száma stagnál, esetleg csökkenne is a betelepülők nélkül. (A betelepülők elsősorban az elmúlt évek zavarainak eredménye, ami nem biztos, hogy növeli ennek a környezetnek szociális tőke-erejét.) A nagyobb központok, mint Újvidék, Belgrád, de Magyarország elszívó hatása is érzékelhető, ugyanakkor az észak – déli forgalmi folyosó lehetőségei nem igazán éreztetik még hatásukat Észak Vajdaságban.

Ebben a munkában a vidékfejlesztést és regionális fejlesztést párhuzamosan sokszor összefonódva vizsgáljuk, mert a legszűkebb értelemben vett hazánk, Észak Bácska vidéki régióként kezelhető.

2. Néhány fogalom

2. 1. A régió fogalma, tipizálása

A **régió fogalma** többféle értelmezésben ismert és használt. A régiók területének, határainak kijelölésénél több szempont kaphat helyet, ezek különböző eredményekhez vezetnek. Gyakori megoldás a térségek társadalmi-gazdasági, földrajzi homogenitását szem előtt tartó, vagy a központ-vonzásterület együvé tartozást érvényesítő térfelosztások (Térport, 2007).

A hétköznapi fogalomhasználatban a régió a területegység, térség, vidék, övezet, táj, körzet szinonimája.

A területi tudományokban a régió lehatárolt térrész, a környezetétől bizonyos természeti, társadalmi, gazdasági tényezők révén elkülönülő területi egység. A térség fogalmától a régiót konkrét határvonal, a regionális kohézió, valamint az identitástudat és regionális intézményesülés révén lehet megkülönböztetni.

A regionális politikában leggyakrabban az országtól kisebb területet értenek régió alatt. Magától adódik, hogy egy ország felosztható közigazgatási, vagy nem közigazgatási (statisztikai, tervezési, fejlesztési) régiókra. Természetesen az államigazgatás érdekelt abban, hogy a közigazgatási régióval egyezzen a statisztikai és tervezési régió is és könnyebben megoldja igazgatási feladatait. A közigazgatási és tervezési – statisztikai régiók állami szinten meghatározottak, és területi stabilitásuk fontos tulajdonság az állami tervezés és adatgyűjtés kontinuitása és az adatok, tervek összehasonlíthatósága miatt.

Ugyanakkor semmi sem szól az ellen, hogy fejlesztési régiók is kialakuljanak bizonyos célok megvalósítására. Ezek egyezhetnek területileg a közigazgatási régiókkal, de át is fedhetnek több régiót, vagy azoknak kisebb nagyobb területét.

A fejlesztési régió több községre, vagy azok meghatározott területére kiterjedő társadalmi, gazdasági vagy környezeti szempontból együtt kezelendő területi egység, amely alulról induló kezdeményezés eredményeként meghatározott célra jött létre. Következik, hogy nagyon változó, bármikor átalakulhat. Ezért nem lehet a fejlesztési régió azonos a tervezési-statisztikai régióval.

Célszerű megemlíteni az MTA RKK (Papp –szerk., 1998) következő régió tipizálását is:

1. Gazdasági régió, amely egy gazdasági tevékenység által lefedett terület, amely lehet pl. mezőgazdasági – ipari – szolgáltató, urbanizált, vagy vidéki terület, stb.
2. Történelmi – etnikai régió, amelynek lakossága közös történelmi, nyelvi, vallási jellemzői alapján különbözik a nemzetállam hivatalos kultúrájától.
3. Igazgatási – tervezési régió, amely az állam által meghatározott igazgatási, gazdasági – tervezési, statisztikai számbavételi feladatokat látják el.
4. Politikai régió, amelynek van regionális gyűlése, tanácsa, esetleg regionális kormánya.
5. Az Európai Bizottság által használt régiófogalom, a NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics - Statisztikai Célú Területi Egységek Nomenklatúrája)

Az előzőekből kiindulva próbáltuk korábbi munkánk folyamán, mint nem közigazgatási, de fejlesztési (és a fejlesztés tervezését is felvállaló) egységként – vidéki régióként megfogalmazni a relatív magyar többségű Észak – Vajdaság és az abszolút magyar többségű Tisza – mellék magyar tömbjét (Gábrity – Ricz, szerk, 2006).

Sajnos az említett terület politikai és gazdasági döntéshozóinak figyelmét a „Kistérségek életereje – Délvidéki fejlesztési lehetőségek” (Gábrity – Ricz, szerk, 2006) című munkában felvázolt összefogási lehetőségek elkerülték. Megelégedtek a községenkénti

fejlesztési tervek kidolgozásával, amelyek nélkül nem lehet központi eszközökhöz jutni, de a szélesebb összefogás lehetőségeire még nem alakultak ki a késztetések.

Sefcsich (2009) megállapította (parafrázálva): A mi hivatalos szerveink, amelyek tervezésre illetékesnek tartják magukat, szinte mindég a „kínálati elv” szerint viselkednek és felkínálnak valamilyen tervdokumentumokat. Szinte egyáltalán nincs „kereslet elvű” viselkedés és a jó projektek menedzselési gyakorlata jelen, ami kedvezőbb lenne a külső beruházási eszközök aktivizálására.

Megítélésünk szerint a stratégiai tervek az „állami elvárásoknak megfelelés” elv alapján készültek és ennél fogva nem is foglalkoztak elmélyülten olyan kérdésekkel, mint:

- Adott város és az EU gazdasági tere
- Adott város és a határon átnyúló régiók (Szeged, Kolozsvár)
- Milyen gazdasági fejlesztést kívánnak megvalósítani:
 - Újraiparosítás és piackeresés az ilyen termékek számára, hogy elérjék a valamikori iparosodási szintet.
 - Csatlakozó iparosodást a multinacionális társaságok függvényeként.
 - Posztipari fejlődést.
- Adott város ipar, mezőgazdaság, szolgáltatások potenciális piacai.
- Adott város gazdasági versenyképessége.
- Adott város potenciál modellje. (Adott város helyzete mely központokhoz viszonyítva perifériás és mely központokhoz viszonyítva centrális.)
- Adott város fejlettségi szintje.
- Adott város és részeinek elérhetőségi modellje a városközponthoz és a fő forgalmi utakhoz viszonyítva.
- A mezőgazdaság koncentrációja, integrációja, és logisztikai láncokba szervezése.
- Az életminőség helyzete és dinamikája.
- A társadalmi-gazdasági élet résztvevői és a résztvevők és célok közötti viszonyok.

2. 2. A humán és szociális tőke fogalma

A regionális, vidéki problémák alapvetően sokdimenziósak, interdiszciplinárisak. Ennek megfelelően az alapvetően fontos piaci és anyagi erőforrásokhoz kapcsolódó megközelítésén túl a társadalmi – közösségi megközelítés sem kerülhető meg és foglalkozni

kell a közösségekkel, szociális tőkével és társadalmi hálókval is. A pontos értelmezés miatt néhány megfogalmazást kell elfogadnunk a munkánkban:

Sokszor használatos a **humán tőke fogalma**, ami Vidanović (2006) szerint «a tudás, ügyességek, értékek, az emberek közötti viszonyok és más erősségek együttese egy adott közösségben. A humán tőke fejlődését erősen befolyásolja az állam gondoskodása az oktatás fejlesztésén az egészségügyi, szociális, munkahelyteremtési és átképzési programokon keresztül, amelyek alapvetően hozzájárulnak az életminőség javulásához, a gazdaságilag erősebb és szociálisan egészségesebb társadalom kialakulásához.»

A **szociális tőke fogalmának** megértéséhez három meghatározás tűnik fontosnak:

Pierre Bourdieu (1997) megkülönböztet háromféle tőkét: gazdaságit, kulturális és szociális tőkét. Az utóbbit úgy határozza meg, mint: “a meglevő és potenciális erőforrások kapcsolódását a létező, tartós, többé –kevésbé intézményesített hálózatokhoz, amelyek a egymás ismeretén, felismerésén alapszanak”.

Francis Fukuyama (1997) a szociális tőkét úgy írja le mint létező, vagy specifikus informális értékek, normák rendszerét, amit a társadalmi csoport tagjai megosztanak és lehetővé teszi az együttműködést.

Robert Putnam (2002) szerint “a szociális tőke megfelel a szociális hálókban létező kollektív értékeknek, amelyek hajlandóságot is jelentenek, hogy egymásért tegyenek. “

Látszik, hogy a humán komponens minőségéről és azok egy-másközötti viszonyáról van szó egy közösségben. Nem túlzás azt állítani, hogy **a szociális tőke olyan közjószág, amely a hatékonyság és termelékenység magasabb szintjének elérését segíti elő, de ugyanakkor olyan magánjószág, amellyel egyéni és csoportos célok érhetők el.**

2. 3. Egy terminológiai probléma

A szociális tőkével kapcsolatban végzett internetes keresés alkalmával 2008. 07. 25-n a “Social capital” kifejezésre 13 700 000 angol nyelvű oldalt találtam. Ez azt mutatja, hogy a „Social capitalt” sokan vizsgálják a világban.

A szerb nyelvben használatos kifejezések vonatkozásában a következőket találtam: “Socijalni kapital” (szociális tőke) kifejezésre 70 400 szerb nyelvű oldalt találtam. (Ezek a lapok főleg a tudományos intézetek és egyetemekhez tartoznak.) “Društveni kapital” (a “social capital” mindennapi szerb fordítása) 69 100 oldalt találtam.

Szerbiában is vizsgálatok tárgyát képezi a témakör, de ha erőltetjük a nemzetközileg ismert kifejezés mindennapi szerb fordítását (društveni kapital), vagy annak magyar megfelelőjét (társadalmi tőke), akkor egy ingoványos területre tévedünk.

A volt Jugoszláviában ugyanis létezett egy „društveno vlasništvo - társadalmi tulajdon” kifejezés az öngazgatáshoz kötődően. E fogalmak helyett elkezdték használni a „društveni kapital” illetve magyarul a „társadalmi tőke” kifejezést. Pl. a privatizációs pályázati kiírásokban, - eltekintve attól, hogy ez a kifejezés mit jelent a világban, - a valamikori, öngazgatási periódusból megmaradt „társadalmi tulajdon” helyett is használják.

Annyit meg kell jegyezni, hogy a privatizáció folyamataiban ezzel a tulajdoni formával van a legtöbb gond ma is. Ebben a beszámolóban nem kívánunk foglalkozni a „társadalmi tulajdonnal” kapcsolatos privatizációs kérdésekkel annak ellenére, hogy a vidéki térségekben is vannak következményei e zavaros tulajdonforma létezésének.

A félreértések elkerülése végett az előzőek miatt a továbbiakban csak a “szociális tőke” (socijalni kapital) kifejezést fogjuk használni.

2. 4. A közösségi hálók és a szociális tőke

Minden rendszer alrendszerei és elemei erősebb, vagy gyengébb kapcsolatokkal kapcsolódnak egymáshoz és a rendszer környezetében létező alrendszerekkel és elemekkel és ezek a kapcsolatok hálót képeznek. Csermely szerint (2005a, b) az emberi közösségek is, tagjaikkal, intézményeikkel és szervezeteikkel hálós struktúrát képeznek.

Ez azért fontos, mert a közösségek hálózati struktúrájának és a szociális tőkének a viszonya abban jelenik meg, hogy a szociális tőke a kapcsolatok rendszerén – a közösségi hálón keresztül válik erőforrássá.

Kopp és Skrabski (2001, 2002) joggal hangsúlyozzák, hogy Közép Kelet Európa országai az utolsó évtizedekben olyan társadalmi destrukciót éltek át, amely még ma is akadályozza a szociális tőke hatékony felhasználását, mint erőforrást. Ezt csak a családok, iskola, a civil szféra felépülés felé irányítása változtathatja meg.

Szabó és munkatársai (2005) egy nagyon fontos problémára hívják fel a figyelmet - a bizalom hiányára a falusi környezetekben, ami az együttműködés és a versenyképesség növelésének egyik alapvető akadálya. Környezetünkben is ezt tapasztaltuk annak ellenére, hogy Szerbiában a szövetkezetekbe kényszerítés korábban megszűnt, mint más szocialista országokban.

A közösségi hálók fogalmaként elfogadható Parsons (Varga és Vercseg, 1998) megfogalmazása: „közösségek azon társadalmi formációk, ahol a tevékenységek lejátszódnak, ahol mindenki közös normák és viselkedési szabályok alapján lép kapcsolatba másokkal.”

Ugyanebbe az irányba mutat Bourdieu (1998) megfogalmazása, amely szerint a háló tulajdonképpen a személyi és kollektív befektetési stratégiák eredménye, amelyek tudatosan vagy ösztönszerűen olyan társadalmi kapcsolatok építésére orientálódnak, amelyek előbb, vagy később hasznosságot eredményeznek. Visszaülva Szabó és munkatársai (2005) megállapítására nyomatékositani lehet, hogy az ilyen folyamatokhoz, a kapcsolódásokhoz motiváltságra és bizalomra van szükség.

A legfontosabb tényezők, amelyek biztosítják a közösségek és hálóik, valamint a szociális tőke kialakulását a következők:

- Nem formális normák, amelyek segítik az együttműködést a legegyszerűbb kölcsönösségi érzéstől egészen a komplex tanításokig, mint amilyen pl. a keresztényi tanítás (Fukujama, 1999)
- A bizalom létezése, ami megakadályozza a közösség atomizálását (Csath, 2002)
- Információáramlás a gyengébb hálózati kapcsolatokon is, mert az teszi lehetővé annak megismerését is, ami a szűkebb környezetünkön kívül történik (Granovetter, 1983)
- Koordináció és együttműködés a közös értékek megvalósításáért (Putnam, 2002)
- A kapcsolatok kontinuitása (Bourdieu, 1998)
- A motivációk megléte, vagyis azon előnyök ismerete, amelyek csak egy közösség tagjaként valósíthatók meg.
- Összefogási készség, egymásiránti bizalom építése a kapcsolatok kialakítása érdekében.
- Energia, személyi és csoportos erőbefektetés a kapcsolatok kialakításába és működtetésébe.

Értelemszerűen a szélesebb értelemben vett társadalmi közösség is a kisebb (települési, mikro - regionális, regionális, stb.) közösségek fejlesztésére kell, hogy orientálódjon, de ez feltételezi az olyan központi hatalmat, amely a decentralizáció híve és nem az atomizált társadalomé, amelyben könnyen biztosítja dominanciáját. Sajnos, ebben a

kérdésben messze vagyunk az elfogadható állapottól, mert hazánkban a központosítás kifejezetten erős, és jeleit sem tapasztaljuk az autonómiák elfogadásának.

A tudatos cselekvés fontossága miatt fontos érzékelni az eltérést a regionális fejlődés és fejlesztés között is.

Egy közösség fejlődése olyan folyamat amely a természetes tulajdonságain alapszik, míg a fejlesztés a humán tényező és fejlesztési tényezők tudatos tevékenységét jelenti vagy magában a közösségben, vagy a környezetből, azzal a céllal, hogy a folyamatokat meggyorsítsa, az akadályokat elhárítsa, vagy megváltoztassa a fejlődés irányát (Kovács, 2003).

A szociális szempontok kidomborításával nem kívánjuk csökkenteni az erőforrások mennyiségének és minőségének fontosságát. A vidékfejlesztés, vagy falusi közösségek esetében nagyon fontos az erőforrások mennyisége és minősége, mert ennek függvényében fejlődhet a vidéki régió gazdasága. Ezért tarthat érdeklődésre számot Fehér (2005) erőforrás csoportosítása, amelyben együtt kezeli az anyagi és emberi, közösségi erőforrásokat is:

- Emberi erőforrás, ami magába foglalja a közösségeket és a szociális tőkét,
- természeti erőforrások,
- terület és területi erőforrások,
- települések,
- egyéb erőforrások.

Ez a felosztás is aláhuzza, hogy az erőforrások és a humán kapacitások a vidéki közösségekben szorosan összefüggő lényegi problémát képeznek.

A vidék, falu környezeti és egyéb anyagi erőforrásai a fejlődés feltételeit jelzik, még az emberi erőforrás, szaktudás, intellektuális kapacitások, egyesek és a közösség erőforrás és közösségfejlesztő irányultsága jelenti a jobb életminőség megteremtésének alapját.

3. A regionális fejlesztés

3. 1. A globális társadalom víziója és a regionalitás

"Ha az emberiség a világméretű kölcsönös függőség korszakába lép..." - kezdte Mesarovich (1985) a Római Klub budapesti konferenciáján egyik mondatát. Fogadjuk el,

mint axiómát, hogy a kölcsönös függőség korszaka megkezdődött. Legyünk tudatában, hogy az emberiség fennmaradásának záloga az együttműködés megvalósítása (Patel, 2010). Ezt úgy érhetjük el, ha az együttműködésben és nem az egymás ellehetetlenítésében versenyzünk.

A Mandeville paradox: “A közjó a magánbűnök szülötte” szerinti viselkedés helyett eleget kell tenni annak a Pareto feltételnek, amely szerint: egy személy, vállalat, vagy régió jólétének javulása csak akkor járul hozzá a társadalmi jólét növekedéséhez, ha az nem jár mások jólétének csökkenésével.

Az együttműködés hiánya és az önzés is oda hat, hogy a globális társadalom, mint cél nem tud uralkodó társadalmi paradigmává válni. A paradigmaváltás problémáit Tóth (1995) határozta meg Piragesre(1978) és Harmannra (1976, 1977) hivatkozva. Eszerint az ipari társadalom kulcsdilemmái fennmaradnak:

- A növekedés dilemmája. (Folytatni kell a növekedést, de a következményekkel nem tudunk élni.)
- Az ellenőrzés dilemmája. (Hatékonyabb irányítás kell, de félünk a központi kontrolltól.)
- Az elosztás dilemmája. (A gazdagok és szegények közötti szakadék katasztrófához vezet.)
- A munkaalkalmak dilemmája.

Ehhez valószínű hozzájárul az a tény is amit Stiglitz úgy fogalmazott meg, hogy: „A gazdasági globalizációval sajnos nem járt együtt a politikai globalizáció, és itt nemcsak az intézményi hiányosságokra gondolok, hanem arra, hogy mentálisan nem alkalmazkodtunk ehhez a világhoz” (Inotai, 2007).

Ez is jelzi azokat a gazdasági és társadalomfejlődési problémákat, amelyek fokozatos megoldásához a regionális fejlesztésnek is hozzá kell járulnia.

3. 2. Néhány európai háttéranyag a vidék és regionális fejlesztéshez

Az európai háttéranyagok közül első helyen kell említeni az úgynevezett lisszaboni folyamatot az Európai Unió nagy jelentőségű, ambiciózus stratégiáját és koordinációs mechanizmusát annak ellenére, ami meghozatala óta történt. A célkitűzések lényegét az akkor született alapidokumentumból vett idézettel lehet érzékeltetni: „**Az Unió a következő évtizedre azt az új stratégiai célt tűzte maga elé, hogy a világ legversenyképesebb és dinamikus, tudásalapú társadalma legyen, amely fenntartható gazdasági növekedést,**

több és jobb minőségű munkahelyet, valamint nagyobb társadalmi kohéziót képes biztosítani.” (Presidency Conclusions [2000])

Közismert, hogy ennek a változtatásai, konkretizálása már Stockholmban és Götteborgban elkezdődött 2001-ben.

Meglátásunk szerint a dokumentumba foglalt célok nem valósulnak meg 2010-ig, de nem lehet mellőzni ezt a dokumentumot és céljait a gondolkodásunkban.

Még korábban, Corkban 1996. november 7. és 9. között. megtartott Európai Vidékfejlesztési konferencia elfogadta a Cork deklarációt az élhető vidékről 10 ponttal. Ugyanakkor elfogadták a vidék következő meghatározását is: **„A vidék felismerhető az egyedi gazdasági, társadalmi jellemzői alapján, különös tevékenységeivel és a táj sokrétűségével (erdők, mezőgazdasági területek, nem szennyezett természet, falvak, kisvárosok, regionális központok, amelyekben a kis üzemek, gazdaságok dominálnak).**

A 2007 és 2013 közötti vidékfejlesztési politika szempontjából irányadó alapszabályokat, illetve a tagországok és régiók által meghozható szakpolitikai intézkedéseket az [1698/2005/EK tanácsi rendelet](#) határozza meg. A rendelet értelmében az említett időszakban a vidékfejlesztés négy ún. tematikus tengely köré szerveződik, azaz célkitűzéseit tematikai alapon a következő négy csoportba lehet rendezni:

- a mező- és erdőgazdálkodási ágazat versenyképességének javítása (szerkezetátalakítás és modernizáció, tudásátadás és innováció, minőség az élelmiszerláncban);
- a környezet és a vidéki tájak állapotának javítása (bio - diverzitás, víz és klímaváltozás);
- a vidéki térségekre jellemző életminőség javítása és a vidéki gazdaság diverzifikációjának ösztönzése, munkahelyteremtés;
- a helyi irányítás fejlesztése – támogatáson keresztül (Leader program).

Külön figyelmet érdemel a Lipcsei Charta amelyben a szakminiszterek megfogalmazták, hogy:

- A fejlesztési politika új súlypontjai a városok.
- Meg kell nevezni azokat a természetes regionális központokat, amelyek határozott térség-szervező erővel bírnak, kellő intellektuális kapacitással rendelkeznek, van prominenciájuk, tudásközvetítő képességük, fejlett gazdaságuk, innovációs késztetésük, infrastruktúrájuk.
- Szükség van a sajátos arcukat megteremtő kisebb városokra, kistérségi központokra is.

Megítélésünk szerint ez a néhány gondolat sokat mondó a mi mindennapjaink számára is. Nem lehet tudni kinek felel meg Szabadka és a kisebb városaink szerepének definiálatlansága. Sokszor úgy tűnik, hogy az összefogás hiányában, szűkebb hazánkban mi is a „közös legelő” tragédiáját éljük át. Említve lett, hogy a 8 község, amelyeket felöleltünk korábbi munkánkban és fejlesztési régióként kezeltünk nem foglalkozott az összefogás lehetőségeivel. Úgy tűnik, hogy a közös sikereket feladjuk egyéni, lokális, vagy részsikerekért, és ahogy a közös legelőre kihajtott tizenegyedik és a többi tehén egyéni érvényesülést jegyez, ám a többség tej nélkül marad, s úgy tűnik mi is ilyen irányban haladunk.

Kapcsolódóan a felvillantott háttéranyagokhoz ki kell azt is hangsúlyozni, hogy Szerbia még nem tagja az Európai Uniónak. Ennek ellenére az EU irányelvekhez kell tartanunk magunkat, nem azért, mert ezt várják tőlünk, mint csatlakozni kívánó országtól, hanem továbbfejlődésünk érdekében. A lépéseket meg kell tennünk saját érdekünkben, tekintet nélkül az EU elvárásaira.

3. 3. A regionális fejlesztés stratégiai irányítása

A regionális fejlesztés stratégiai problémái a következőképpen határozhatók meg:

- Milyen stratégiát választani a fejlődéshez a szüntelen változó környezeti feltételek közepette.
- Milyen szervezéssel lehet megvalósítani a kiválasztott stratégiát.
- Hogyan összehangolni a stratégiát és a szervezést. (Somogyi, 1990)

A stratégiai irányítás differenciáltabb értékeléshez meg kell vizsgálni a mellette és az ellene szóló érveket is.

A leggyakrabban hangoztatott érvek:

- A fejlesztési befektetések növekszenek, a kutatások terebélyesednek, ennek következtében egyre gyorsabb a technológiai fejlődés.
- A munkanélküliség, a pénzügyi problémák és az infláció lelassíthatják a gazdasági fejlődést.
- A megfelelő gazdasági hatékonyság növeli a lakosság jövedelmét, ami gyorsabban változtatja a szükségleteket, ennek megfelelően a piaci keresletet is.

- A dinamikus piacon a termékek élettartama rövidebb.
- Csökken az új termékek fejlesztésének hatékonysága is.
- A fogyasztói piac és ennek megfelelően a termelők ügyvitele is nemzetközivé válik, ami az ármozgások begyűrűző hatását okozza.
- A politikai változások mind jobban befolyásolják az input-piacot.
- Az energiaválság.
- Szállítási és informatikai rendszerek fejlődnek ki, melyek egyre jobban összekötik a különböző kultúrákat, gazdaságokat, lehetőségeket és szükségleteket.
- Évről-évre növekszik a környezet dinamikája.
- A környezetszennyezés kérdései egyre inkább a figyelem középpontjába kerülnek.
- A környezetvédelmi megítélések a jövőben egyre nagyobb mértékben befolyásolják a vásárlók döntéseit.

A regionális fejlesztés irányítóit, befolyásolóit fogadjuk el, mint stratégiai irányítókat, akik három erőter hatása alatt állnak (Szintay, 1993):

- Környezeti hatások, amelyek megértéséért magát a környezetet szükséges strukturálni. A legáltalánosabban elfogadott környezeti kategóriák kulturális, szociális, természeti, műszaki, technológiai, bel- és külgazdasági, jogi és politikai jellegűek.
- Szervezeti és strukturális hatások, amelyek az egyes autonóm és viszonylagosan autonóm egységek önmozgásából indukálódó erőket jelentik.
- A stratégiai vezetés saját szakmai szempontjai által érvényesülő hatások, az önmaguknak megfogalmazott etikai, racionalitási határok és korlátok.

Emellett a fejlesztés irányítóinak számolni kell:

- a szervezetlen nyilvánossággal,
- a gazdasági egységek viselkedésével,
- az érdekcsoportokkal,
- a politikai döntéshozókkal és
- a környezetben indukálódott értékváltozásokkal.

4. Néhány szervezési, menedzselési kérdés

4. 1. Regionalitás, vidékfejlesztés és a klaszterek

A globális világfolyamatokban a régiók szerepe felértékelődik. Ez a jelenség összekapcsolódik azzal a nagyvállalati irányzattal, hogy a fő feladatokra koncentrálnak a jobb hatékonyság érdekében és ugyanakkor a másodlagos funkciókat kiszervezik a beszállítóik regionális hálózatában. A gyorsabb decentralizált gazdasági növekedés érdekében az államnak támogatni kellene az ilyen regionális hálózatok fejlődését, hogy támogassa az ilyen jellegű kezdeményezéseket, mert ez a legfontosabb útja a klaszterek kialakulásának.

Ebben az értelemben a klaszter egy földrajzilag koncentrált együttműködést jelent azon vállalatok és intézmények között, amelyek egy feladaton dolgoznak és képesek a végtermék hozzáadott értékét növelni.

A klaszterek növelik a végtermék előállító versenyképességét a másodlagos funkciók és szolgáltatások minőségének javításával. Tulajdonképpen a tranzakciós költségek csökkentése a lényeg úgy az elsődleges mint a másodlagos feladatokat végző vállalatok esetében, valamint a partnerkeresési, piacfelismerési költségek és a bizalom növekedése is fontos a partnerek között.

Az ilyen együttműködés minden résztvevőnek előnyöket biztosít a helyi előnyök, lehetőségek kihasználásával. Az ilyen együttműködés lehetővé teszi:

- A tranzakciós és szállítási költségek csökkentését.
- Az információk gyorsab és pontosabb áramlását.
- A technológiai és szervezési tapasztalatok megismerését.
- A tudás állandó cseréjét és átadását.
- A helyi közösségek támogatását, vagyis az oktatási intézmények támogatását, infrastruktúra fejlesztését, stb.
- Gyorsabb piaci alkalmazkodást, stb.

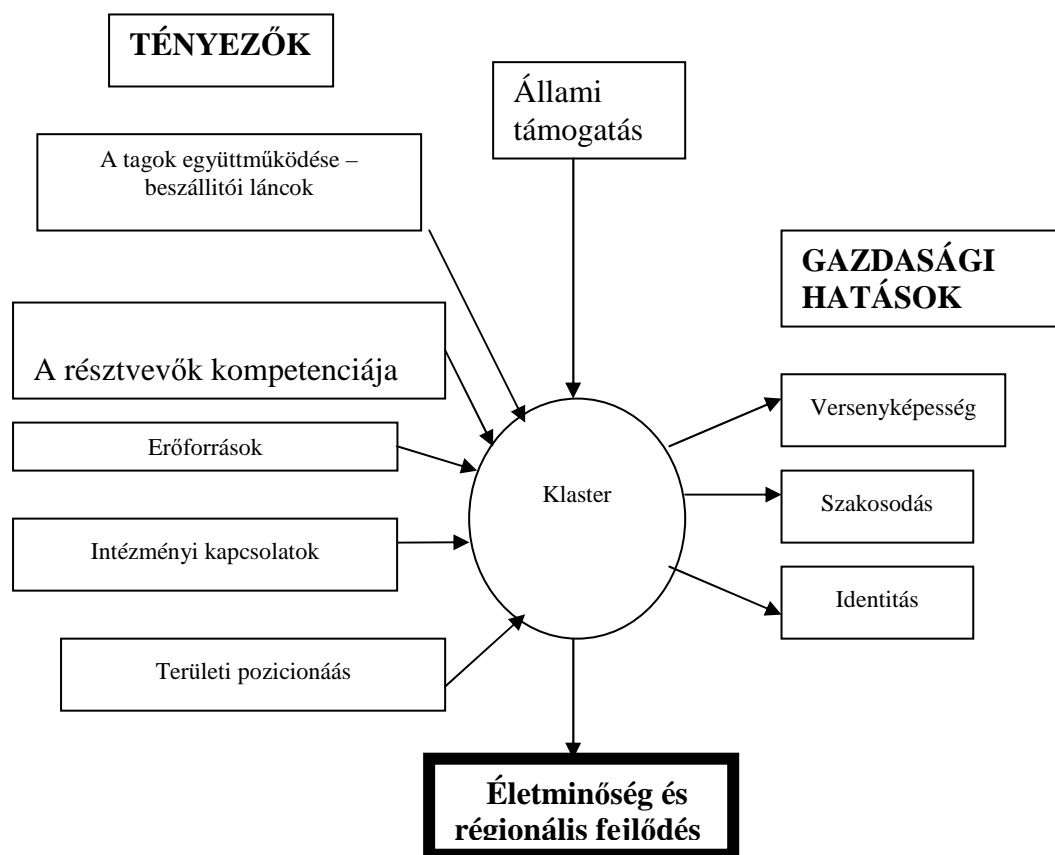
A globális folyamatok következtében a versenyképesség tényezői is átalakultak. Porter (1998) szerint a versenyképesség az alacsonyabb költségeken, vagyis a működési

hatékonyságon, vagy a termékdiferenciáláson – stratégiai pozicionáláson alapulhat. Ennek a megközelítésnek alapján a klaszterek alapítását és működését a következő tényezők segítik:

- Földrajzi koncentrálttság (agglomerációs előny).
- Erős külföldi konkurencia, ami innovációs motivátor.
- Innovációkra alapozott versenyképesség.

A klaszterek közös jellemzői és hatásai az 1. ábrán tekinthetők át.

Ábra 1. Klaszterek jellemzői, gazdasági és regionális hatásai

4. 2. Klaszterek és a vidéki régiók

A klaszterekkel azért kívánunk foglalkozni, mert azok a régió, vidék versenyképességét is növelhetik. Ezért érdekes a termelési szféra szempontú megközelítés mellett Porter (2000) regionális klaszter definíciója is (parafrázálva): «Meghatározott

vállalatok, beszállítók, más iparági szervezetek, pénzügyi intézmények, szolgáltató és infrastrukturális háttér, oktatási és továbbképzési intézmények, kutatási kapacitások, vállalkozói egyesülések, kamarák, stb. földrajzi koncentrációja innovatív kapcsolati rendszerre alapozva.

A klaszterek felosztását elismerve elsősorban a regionális és lokális klaszterek képezhetik érdeklődési körünk alapját, de nem zárjuk ki a nagyobb kiterjedésű klaszterekbe csatlakozás lehetőségeit sem. Az előző kettő az, amely belefér a régiókban rendelkezésre álló munkaerő munkahelyre utazási lehetőségeibe.

A vidéki jellegű régió versenyképességének fejlesztési tényezőiként elfogadjuk Porter (2001) felosztását:

- Állami – makrogazdasági szinten törvényekkel és előírásokkal biztosítani a viszonyok tisztaságát a régiók konkurenciáját illetően.
- Regionális szinten megfelelő közjavak és a megfelelő mikrogazdasági ügyviteli környezet kialakítása.

Mindkét szinten hatalmas problémákkal küszködünk, mert a központi hatalmi viszonyok torzulásai egyes régiók preferálását okozzák., de regionális szinten is problémákkal küszködünk a központosítás és központi beavatkozások korlátozó hatása miatt.

Ezmiatt külön hangsúlyozzuk a klaszterek kapcsolatát adott lokációk szociális tőkéjével. Ezek a kapcsolatok természetesen erősebbek, mint a más lokációk szociális tőkéjével.

A klaszter lokációján kívüli vállalatokkal és szervezetekkel a kapcsolatok csak az explicit ismeretek közvetítődnek, ami kevésbé fontos a fenntartható versenyelőny elérésében. Emiatt a klaszteren kívüli szociális tőke is kevésbé lesz értékelve, mint a hálózaton belüli működő szociális tőke.

Körülményeink között a klaszterek kialakulása még mindig igen lassú folyamat a tőkehiány, menedzseri tudás, bizalomhiány és egyéb tényezők miatt.

Bizonyos optimizmusra ad okot, hogy legalább a vidékfejlesztés fontosságát kezdi belátni a politika is.

4. 3. Regionalitás, vidék és a mezőgazdaság

A regionális, de a vidékfejlesztés jelentősége világviszonylatban is hatalmas. A probléma jelentőségére mutatott rá Thompson (1997), amikor kidomborította, hogy a világ szegényeinek 80 %-a vidéken él és annak is fele kedvezőtlen adottságú területeken. A regionális fejlesztés másrészt nem kerülheti meg a mezőgazdaságot, mert az emberiség szaporodása és a jövedelemnövekedés közös hatása a következő harminc évben az élelmiszertermelés megkétszerezését teszi szükségessé.

A mi mezőgazdaságunk szerepét jelzi egy korábbi megállapításunk, amely szerint „a világpiacot néhány exportáló ország és csoportosulás uralja: USA, EU, Ausztrália, Kanada. Ezen országok főleg a mérsékelt égöv alatt terülnek el, ahova mi is tartozunk. Tehát **predisponáltak vagyunk arra, hogy élelemfeleslegeket termeljünk és azzal vegyünk részt a világ problémáinak megoldásában**” (Somogyi, 2001).

A legtöbb szerző ma a mezőgazdaság fejlesztését helyezi előtérbe, mint vidékfejlesztési tényezőt. Ugyanakkor Kovács (1997) szerint a vidékfejlesztést a gazdasági és infrastrukturális fejlesztés, illetve a humán erőforrások fejlesztése irányába célszerű kiépíteni. Gazdasági szempontból a mezőgazdaság modernizálását helyezi első helyre, attól függően, hogy mennyire lesz hatással a vidék gazdaságára, de hangsúlyozza, hogy nem lehet kizárólag csak erre az ágazatra támaszkodni.

Zakić (1997) a vidékfejlesztést, mint gazdasági-társadalmi kategóriát és a gazdaságfejlesztés elméletének viszonylag új fejezetét szélesebb látókörből kezeli. Lényegében a mezőgazdaság szerepének új meghatározását adja a gazdasági fejlesztés keretében. Ezek szerint a mezőgazdaság nem játszhatja tovább a “fekete doboz” szerepét, amelytől három “többletet” szívnak el: a lakosságot, az élelmet és a tőkét. Talán nem túlzás azt állítani, hogy e fontos tényezők állandó elszívása ugyanúgy nem tartható fenn, mint bármely más megújuló erőforrás egyoldalú kirablása sem.

5. Javaslatok a regionális, vidéki önszerveződés és érdekérvényesítő képességek növelésére

- Szemléletformálás a régió értékeinek, azok hasznosulásának, társadalmi szerepének, a közösségi élet előnyeinek és hátrányainak bemutatásával.
- Önkormányzatok alkalmassá tétele a regionális együttműködésre, a helyi demokrácia érvényesülésére.
- Decentralizáció a döntés-előkészítés és fejlesztési döntések meghozatalában.

- A helyi önkormányzatok fejlesztése, a közösségi életre fordítható források normatív biztosítása az önszerveződések mozgásterének növelése érdekében.
- A régiók civil szervezeteinek politikai, szakmai, módszertani, információs megerősítése, térségi és regionális hálózatok, valamint szakmai szolgáltató bázisok kialakításával.
- Regionális, országos és nemzetközi vidékfejlesztési partnerségek építéséhez információs és szervezési segítség nyújtása, a közösségfejlesztési technikák, a jó gyakorlatok terjesztése.
- Képzett fiatalok alkalmazása és letelepedésüket ösztönző támogatási rendszer kidolgozása.
- Térségfejlesztési tanácsadó és menedzserhálózat működtetése.
- Az érdekvégyesítéshez szükséges információkat minden településen elérhetővé tenni és támogatni a közösségi lét megalapozását.
- A hiányzó szolgáltatások biztosítása.
- A foglalkoztatási gondok enyhítésére és a társadalmi tőke növelésére egyaránt képes közösségi tevékenységek terjesztése.
- A régiókban zajló folyamatok monitoringja és a fejlesztési tervek tudományos igényű kidolgozása.
- A regionális fejlesztés önszerveződései számára fórumot biztosítani a hatalmi ágakkal való párbeszédre.
- Felkészítés a várható átalakulásokkal járó konfliktusokra és a káros következményeket mérséklő intézkedések megtételére.

Irodalom:

- Bourdieu, P. (1997): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke In Angelusz Róbert (szerk.): A társadalmi rétegződés komponensei. Válogatott tanulmányok, Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó,
- Bourdieu, P. (1998): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája (Szerk.: Lengyel Gy.-Szántó Z.) Aula Kiadó, Budapest,
- Csath M. (2002): Erős társadalmi tőke, sikeres nemzet. Valóság, 45. 5.,
- Csermely P. (a) (2005): Hálózatok sejtjeinkben és körülöttünk. Mindentudás Egyeteme. 2005.09.12. <http://origo.hu/attached/20050912csermely20050912.rtf>
- Csermely P. (b) (2005): A rejtett hálózatok ereje. Hogyan stabilizálják a gyenge kapcsolatok a világot? Természet világa, 136. 4. 2005.
- Fehér A. (2005): A vidékgazdaság és a mezőgazdaság. Agroinform Kiadó, Budapest,
- Fukuyama, F. (1997) Bizalom. A társadalmi erények és a jólét megteremtése. Budapest: Európa Könyvkiadó,

Fukuyama, F. (1999): Social Capital and Civil Society. IMF Conference on Second Generation Reforms. 1999.10.01.

Dr. Gábrity Molnár Irén és Ricz András (2006): Kistérségek élettereje – Délvidéki fejlesztési lehetőségek, RTT, Szabadka

Granovetter, M. (1983): The strength of weak ties: A network theory revisited. Sociological Theory, 1. 1983.

Harman W. (1997): The Coming Transformation, The Futurist, Feb., 1977.

Harman W. (1976): An incomplete Guide to the Future, San Francisco, Book Co., San Francisco,

Inotai Edit (2007): Az európai tehén és az afrikai szegény - Joseph Stiglitz Nobel-díjas közgazdász Ázsia sikeréről és Amerika felelősségéről, Népszabadság, 2007. feb. 17.

Kopp M.-Skrabski Á.(2001): Társadalmi tőke Magyarországon. Magyar Szemle, 10. 9. 2001.

Kopp M.-Skrabski Á.(2002): A magyarság társadalmi és erkölcsi tőkéje. Valóság, 45. 9. 2002.

Kovács T. (2003): Vidékfejlesztési politika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.

Kovács Teréz (1997): A vidékfejlesztés problémái és feladatai, A Falu, 1997, 2 sz.

Mesarovic Mihajlo (1985): A világméretű szegénység : a tétlenség ára, Élelem hatmilliárd ember számára, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest,

Novković N. S. Somodji (2008): Izazovi razvoja agroekonomske nauke i obrazovanja, Tematski zbornik „Agroekonomska nauka i struka u tranziciji obrazovanja i agroprivrede, Institut za agroekonomiju Poljoprivredni fakultet – Beograd, 24 -25. oktobar, 2008.

Papp Gábor, szer. (1998): Magyarország az európai regionális együttműködésben – Tanulmányok. MTA RKK, Magyar Külügyi Intézet,

Pirages D. (1978): The New Context for International Relations: Global Ecopolitics, Duxbury Press, North Scituate, Massachusetts,

Porter, M. E.(1998): Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review, 6.

Porter, M. E.(2000): Location, Clusters and Company Strategy. In: Clark, G. L. – Feldman, M. P. – Gertler, M. S. (eds): The Oxford Handbook of Economic Geography. Oxford University Press,

Porter, M. E.(2001): Clusters of Innovation: Regional Foundations of U.S. Competitiveness. Council of Competitiveness, Washington,

Raj Patel (2010): The value of nothing – How to reshape market society and redefine democracy, Picador, New York

Robert D. Putnam – ed. (2002): Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society, Oxford University Press,

Dr. Sefcsich György (2009): Mogućnosti uspostavljanja koncepta održivog razvoja urbane sredine i gravitacione poledine Grada Subotice, Rukopis elaborata, Subotica

Somogyi – Novković (1990): Problemi izgradnje prognostičkog sistema proizvodnje hrane, Agricultura at the crossroads of two centuries, Univ. Novi Sad,

Somogyi Sándor (2001): Fenntartható élelemtermelés - Korlátok, lehetőségek, dilemmák – Magyar Tudomány Napja a Vajdaságban – Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Újvidék, 2001. november 26. XI. 24.

Szabó G.-Katonáné Kovács J.-Popovics P. (2005): A társadalmi tőke szerepe a vidékfejlesztésben. In: A mezőgazdaság tőkesszükséglete és hatékonysága. (Szerk.: Jávorski A.) DE ATC AVK, Debrecen,

Szintay István (1993): A stratégiai menedzsment befolyásolási eszközei, Vezetéstudomány, 3-4, 1993

Tóth László (1995): Globalizáció és regionalizáció, Szeged,

R.L. Thompson (1997): Technology, Policy and Trade: The Keys to Food Security and Environmental Protection (Presidential address), XXIII International Conference of Agricultural Economists, Sacramento, Aug. 1997.

Varga A.T.-Vercseg I.(1998): Közösségfejlesztés. Magyar Műv. Intézet, Budapest,

Ivan Vidanović (2006); Rečnik socijalnog rada, Beograd, ISBN 86-904183-4-2
Zakić V. Zorka, Stojanović Žaklina (1997): Problemi zapošljavanja tehnoloških viškova u procesu tranzicije, Agroekonomika 26., Novi Sad, Institut za Ekonomiku Poljoprivrede i Sociologiju Sela,

Térport szakmai portál – <http://terport.hu> (2007-04-24)

The Corc declaration, - <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/corc.eu.htm>

Extended abstract

DEVELOPMENT OF RURAL REGION'S

VIDÉKI RÉGIÓK FEJLESZTÉSE

Ph.D. Somogyi Sándor, Emeritus Professor

Nyugalmazott egyetemi tanár

Szervezés és vezetési tanácsadó

Szabadka

Lifka Sándor 29.

Tel. +381 24 542 265

E-mail: bio-nat-yu@tippnet.rs.

The introduction of the work indicates the problems of resources, especially human resources in rural regions with a tendency of internal migrations towards cities and main roads.

The first part defines the concepts of regional development, rural development, gives different possible solutions for classification of regions, and it highlights the importance of the development region (which involves the task of development planning), which was previously accepted in the researches of the Regional Science Association from Subotica.

It also defines the concepts of human and social capital and refers to a terminology problem that occurs in our country due to the use of the term social capital, instead of the term social ownership, which is still remaining from the period of self-management.

The importance of social capital is emphasized, which are activated through social networks.

Besides the terms above, the work elaborates the concept of clusters as a new form of integration of the goals of economic entities.

The paper differentiates the concepts of development as a natural process from developing the region as a form of conscious activity of human factor.

In the first step, regional development is considered in unity of contrast between the vision of global society and regionalism in the light of the key dilemma of industrial society. The key issue is said to be Stiglitz's concept of the gap between global processes in the economy and mental adaptation to these challenges.

We have compiled a special review of the EU documents that are of interest and must be taken into consideration, even though we are not EU members yet. It alleges Lisbon Reform Agenda, Sustainable Development Strategy of the Union, Cork Declaration, the Treaty of Nizza, 1698/2005/EK document, the Leader program and the *Leipzig* Charter.

Since it is so important for our region, food production is used as an example to highlight the importance of division of labor and integration within the regional framework.

The problem of regional development and planning has been neglected because of the centralized planning in our conditions, but in the world it has been developed from the application of location theory, through the theory of developmental units to spatial penetration theory. The most important theoretical problems of strategic management in regional development are also based on it.

The fourth part deals with regionalism, rural development and problems of the clusters, as an important factor of performance efficiency, product differentiation, cost reduction and competitiveness as well as the competitiveness of rural area and clusters by Porter.

Given our local conditions, particular reference is given to the relationship of regionalism, rural areas and the importance of agriculture in these relations.

The paper is concluded with the following recommendations for improving regional and rural self-organization:

- Establishment of awareness of the population in terms of values and social role valorization of the region as well as presenting the advantages and disadvantages of collective action and living.
- Training of local governments for regional cooperation and the functioning of local democracy.
- Decentralization in the tasks of preparing and making development decisions.
- Development of local governments and normative provision of resources for local self-organization and ensuring their functioning.
- Strengthening civilian organizations in the region from political, professional, methodological and information point of view with regard to spatial development, regional networks and professional service base.
- Providing information and organizational support, expansion of group work techniques and good practical solutions to develop regional, national and international partnerships for rural development.
- Employment and aiding residence of educated young staff.
- Operating the networks for management and consulting.
- Ensure availability of information for the realization of goals and patronize the development of social networks.
- Provide missing services.
- Expansion of joint actions to increase social capital and reduce the problem of employment.
- Monitoring of regional processes and scientifically funded development projects.
- Providing a forum for communication of local organizations for regional development and government.
- Preparing stakeholders for conflicts that occur regarding the changes and taking measures to reduce the possible harmful consequences.

**Prošireni izvod članka
(Serb extended abstract)**

DEVELOPMENT OF RURAL REGION'S

VIDÉKI RÉGIÓK FEJLESZTÉSE

Ph.D. Somogyi Sándor, Emeritus Professor

Nyugalmazott egyetemi tanár
Szervezés és vezetési tanácsadó
Szabadka
Lifka Sándor 29.
Tel. +381 24 542 265
E-mail: bio-nat-yu@tippnet.rs.

Uvod rada ukazuje na problem resursa, posebno ljudskih resursa u ruralnim regionima sa tendencijom interne migracije stanovništva prema gradovima i glavnim saobraćajnicama.

Prvi deo rada definiše pojmove regionalnog razvoja, ruralnog razvoja, daje različita moguća rešenja tipizacije regiona i ističe značaj razvojnog regiona (koja podrazumeva i zadatak planiranja razvoja) što je bilo i ranije prihvaćeno u istraživanjima Regionalnog Naučnog Društva u Subotici.

Takodje se definišu pojmovi humanog i socijalnog kapitala i ukazuje se na jedan terminološki problem koje se javlja u našoj zemlji zbog korišćenja termina društvenog kapitala, umesto termina društvenog vlasništva, što je preostalo još iz perioda samoupravljanja.

Ističe se značaj socijalnih mreža i socijalnog kapitala, koja se aktivira kroz istih.

Pored prethodnih pojmova se razradjuje i pojam klastera kao novog oblika integracije ciljeva privrednih subjekata.

U radu se razlikuje pojmovi razvoja kao prirodnog procesa regiona i razvijanja kao oblika svesnog delovanja ljudskog faktora.

Regionalni razvoj se razmatra u prvom koraku u jedinstvu suprotnosti vizije globalnog društva i regionalizma a u svetlu ključnih dilema industrijskog društva. Kao ključni problem ističe se stav Stiglitz-a o jazu između globalizacionih procesa u privredi i mentalnom prilagođavanju tim izazovima.

Daje se poseban osvrt na dokumente EU koje su od interesa i moraju biti uvažavne, iako nismo još članovi EU. Navode se Lisbon Reform Agenda, Strategija održivog razvoja unije, Cork deklaracija, Ugovor iz Nizze, 1698/2005/EK dokument, Leader program i Lajpciška karta.

Za našu regiju toliko važna proizvodnja hrane se koristi kao primer za isticanje značaja podele rada i integracije u regionalnim okvirima.

Problem regionalnog razvoja i planiranja je bio zanemaren centralističkim planiranjem u našim uslovima, ali se u svetu razvijao počev od primene stavova lokacione teorije, teorije razvojnih polova i teorije „spatial penetration”-a. Na to se nadograđuju i najvažniji teoretski problemi strategijskog upravljanja razvijanjem regija.

U četvrtom delu rada se razmatra regionalizam, razvoja rurala i problematika klastera, kao bitnog faktora efikasnosti funkcionisanja, diferenciranja proizvoda, smanjenja troškova i konkurentnosti kao i odnos konkurentne sposobnosti rurala i klastera po Porteru.

S obzirom na naše lokalne uslove posebno se daje osvrt na relacije regionalizma, rurala i značaj poljoprivrede u tim relacijama.

Rad se zaključuje sa sledećim preporukama za poboljšanje regionalnog i ruralnog samoorganizovanja:

- Formiranje svesti stanovništva u pogledu vrednosti i valorizacije društvene uloge regija kao i predstavljanja prednosti i nedostataka kolektivnog delovanja i življenja.
- Osposobljavanje lokalnih samouprava za regionalnu saradnju i funkcionisanja lokalne demokratije.
- Decentralizacija u zadacima pripremanja i donošenja razvojnih odluka.
- Razvoj lokalnih samouprava i normativno obezbeđivanje izvora sredstava za potrebe lokalnih samoorganizovanja i obezbeđenja njihovog funkcionisanja.
- Ojačanje civilnih organizacija regija u političkom, stručnom, metodološkom i informatičkom pogledu a sa razvojem prostornih, regionalnih mreža i stručnih uslužnih baza.
- Pružanje informacione i organizacione pomoći, širenje tehnika grupnog rada i dobrih praktičnih rešenja razvoja regionalnih, državnih i međunarodnih partnerstava za razvoj rurala.
- Zapošljavanje i pomaganje nastanjivanja školovanih mladih kadrova.
- Držanje u funkciji mreža za menadžment i savetodavstvo.
- Obezbediti dostupnost informacija za realizaciju ciljeva i potpomagati razvoj socijalnih mreža.
- Obezbediti nedostajuće usluge.
- Širenje zajedničkih akcija za povećanje socijalnog kapitala i smanjenje problema zapošljavanja.
- Monitoring regionalnih procesa i naučno fundirana izrada projekata.
- Obezbeđivanje foruma za komunikaciju lokalnih organizacija za regionalni razvoj i vlasti.
- Priprema aktera za konflikte koje se javljaju vezano za promene i preduzimanje mera za smanjenje mogućih štetnih posledica.